

Възможности за изграждане на междинно ниво на регионално управление на територията на България

Камен Петров*

Резюме: Тази статия е посветена на териториални и устройствени проблеми в рамките на Република България. Фокусът на изследване и анализ са районите за планиране и административно-териториалните органи. В изследването са изложени възгледи и е направен анализ на провежданата политика за териториално развитие и планиране на ниво райони. Изразена е позицията относно възможността да се предприемат стъпки за въвеждане на междинно ниво на регионално управление и второ ниво на самоуправление в България. Направени са предложения за ново структуриране на районите за планиране и превръщането им в органи за административно управление с цел подобряване на държавното управление и ефективно прилагане на регионалните политики. Целта е чрез изграждане на междинното ниво да се подобри функционалната свързаност във вертикалната и хоризонтална йерархия на управлението. В тази част е необходимо да се вземат решения за по-ефективно управление на регионалното развитие в България. В

тази посока са посочени възможни нормативни предложения за промени в регионалното развитие, свързани с пространственото развитие на националната ни територия и компетенциите на отделните административни органи и институции.

Ключови думи: регионално развитие, пространство, територия, структура, икономика, управление.

JEL: R10, R15.

Увод

В следващите редове са представени вижданията и идеите на автора за направленията, в които трябва да бъде променен, актуализиран Законът за административно-териториалното устройство на Република България.

В съвременния свят управлението на отделните територии и пространства става чрез формирането на политика за регионално развитие, която се базира на управленски решения и регулаторна база, характеризираща развитието на населените места и техните прилежащи територии. Така регионалното развитие се оказва по-сложен процес за прилагане на

* Камен Петров е доктор, професор в катедра „Регионално развитие“ на УНСС.

целенасочени политики, които реализират управлението на мега, мезо, локално и микро ниво в националната територия. Това извежда група от задачи, които регионалното развитие трябва да реши. Те са сложни по своята същност, защото почиват на своеобразен хетерогенен процес на цялостно организиране и функциониране на дейностите в националното пространство. За да имаме оптимално управление се нуждаем от ефективно териториално устройство. Фокусът на преден план предполага функционално управление на територията, което от своя страна цели да се осигурява достатъчен социален комфорт и надеждно административно обслужване на гражданите. Промените в 90-те години доведоха до трансформация на социално-икономическото развитие на България, но след приемането ни в Европейския съюз гържавното управление, респективно регионалното развитие, добиха ново съдържание и посока. В рамките на Европейския съюз пред страната се очертаха нови предизвикателства от териториално-устройствен характер и социално-икономическо развитие. По редица причини страната започва да се развива на различни скорости, като ясно се очертаха регионални дисбаланси, инфраструктурни проблеми и влошаване на демографската структура на населението. За да се преодолеят възникналите проблеми е необходимо да се търсят решения, подобрения и в териториалното управление. Целта на тези промени е да се развият процесите на деконцентрация на властта и профилиране на българските региони. Реализацията на подобен род мерки и дейности в България се оказва нелесна задача. Новият подход, който трябва да

се наложи, е да се търсят и разработват нови средства и форми на действие, които да доближат обществените услуги и решения до гражданите (в съответствие с европейския принцип на субсидиарност, кохезия и конвергенция) и да се използват по-ефективно съществуващите постижения и политики за регионално развитие на отделната територия. **В тази посока регионалното развитие трябва да се възприема като функционална и интегративна дейност, в която територията и пространството са базовите вектори, а създаването на добавена стойност от гражданите става чрез активна човешка дейност. Постиганията в пространствен план трябва да имат нужната жизненост и ефективност на регионалния бизнес, който да се развива в определени граници на икономическата дейност, регламентирани от публичния сектор.** В допълнение управлението на регионалното развитие се извършва на базата на утвърдени регионални (локални, районни) структури, програми и стратегии, които трябва да имат институционална йерархия. В тази посока администрирането на регионалното управление има своя положителен жизнен цикъл, но то трябва да въздейства върху територията, иначе има консервативен характер в пространствен смисъл, в резултат на което се проявяват негативни процеси и явления. В нашите условия се формират три типа територии, първата група са урбанистични ареали, които са в условия на постоянен (приличен) растеж, който обаче зависи все повече от притока на нова работна сила, поддържане нивото на образование и адаптиране на икономическото развитие в унисон с протичащите

глобални икономически процеси. В България дефинираме като резултат засилване на вътрешната миграция, както и влошена свързаност в направление център-периферия. Тези процеси извеждат на преден план очертаваща се картина на „периферийна регионализация“, която води до усилване мигрантския натиск, влошаване на качеството на човешките ресурси, проблеми с опазването и качеството на околната среда, двойно увеличаване на разходите за поддържане на устойчиво качество на живота, намалява ефективността на регионалния бизнес и други (Horváth, 2000).

В хронологичен план по българските земи върху социално-икономическото развитие по-силно влияние са оказвали природните фактори, които са били определящи при избора на място за изграждане и развитието на дадено селище. Индустриализацията на България от 60-те и 70-те години на XX век доведе до урбанизиране на населението и въвеждане на градския начин на живот като масови явления. Това доведе до промяна в нагласите на обществото, която е осезаема и формира нова гражданска и ценностна система с различен подход при избора на място за живеене. В края на 2022 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 515 383, или 23.5% от населението на страната. В сравнение с 2021 г. дялът на населението в тази възрастова група нараства с 0.1 процентни пункта. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 27.4%, а на мъжете – 19.3% (НСИ, 2023). Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея – на по-ниската средна продължителност на живота при тях. В регионален аспект дялът на лицата

на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (31.1%), Габрово (30.0%) и Кюстендил (28.0%). Общо в двадесет и две области този дял е над средния за страната. Най-нисък е дялът на възрастното население в областите София (столица) – 19.2%, Варна – 21.4%, и Благоевград – 21.6%. Съвсем скоро около 40% от населението на България ще бъде концентрирано в шест града (НСИ, 2023). След като преминем точката на насищане, процесът на урбанизация може да се обърне, но селата ще бъдат населени от различни хора с нови разбирания или градски начин на живот. В тази посока ние ще представим предложение за промяна в административно-териториалното устройство, чиято цел е да се подпомогне процесът на регионално развитие в цялата територия на страната. Тук искам да подчертая, че визията за промени в териториално устройство в новата история на България има своето място и традиция, но досега трудно са приемани консенсусни решения. Това подсказва, че всяка промяна среща съпротива още при нейното прилагане, което прави процеса, свързан с идеите за подобряване на регионалната политика, не съвсем лек. В това число се търсят консенсусни показатели и норми, които да извеждат група решения, които да имат социално-икономически ефект върху регионалното развитие. Налагането на териториалния подход при решаването на проблемите в регионалното развитие невинаги е водещо, но от друга страна има съществено значение за плавното усъвършенстване на взаимодействието между местен бизнес, общество и публично управление. В допълнение необходимостта от създаване на междинно ниво на регионално

управление в България е все по-уместно и наложително начинание, което би имало положително въздействие върху пространственото ни развитие. На регионално равнище протичат различни процеси и явления, основните фактори, влияещи върху социално-икономическото развитие, определят разликата между нивата на развитие на регионите и населените места. Това, което е проблем в един регион или населено място, може да е предимство в друг. В тази ситуация регионалният анализ ни предоставя данни и информация, за да обясним някои предизвикателства и да набележим решения за систематично по-ефективно използване на местния и регионалният потенциал на територията. На практика социално-икономическо развитие на дадено населено място, област, регион или сектор (пътна инфраструктура, селско стопанство, бизнес, туризъм и т.н.) става обект на публични политики, базирани на управленски решения. Тези решения са обект на властови йерархични нива, които обаче е нужно да се ръководят от важни стратегически анализи и проучвания, които да идентифицират онези видове интервенции, които ще имат трайно въздействие върху икономическите резултати на региона (Agranoff & McGuire, 2003).

Същевременно процесите на иновации – дигитализация, информационни технологии, системни научни анализи, измерване на районната ефективност, задават възможност за брандиране профила на административно-териториалните единици от различни таксономични равнища. Това ни дава основание в настоящото изложение да представим някои важни насоки и подходи за подобряване

на ефективността на териториалното устройство на българската държава с цел преодоляване на задълбочаващите се регионални различия и дисбаланси. През последните години многообразните обществени фактори стават ментори за развитието на дадено населено място, но те виждат само решаването на някои конюнктурни проблеми, но не намират визията и мерките, които да решават фундаменталните проблеми на населените места и селищата в България. В структурно отношение няма как да функционира дадена административна териториална единица като община или област без да съществуват базисни структури на образование, здравеопазване, сигурност, водоснабдяването, електричеството, социално-икономическо развитие и формиран профил на публично управление.

В периода 2020-2024 година се забелязва, че се влошава нивото на благоустройство в значителна част от националното ни пространство, а от там и се извеждат негативни тенденции в управлението на публичната среда, бизнеса и услугите. В недобро състояние се намира българското здравеопазване, намалено е качеството на образованието в редица региони на страната. Влошено е състоянието на културната инфраструктура, сред която и читалищата като средища, които генерират културния потенциал в редица населени места (Georgieva, 2021). Без да се подценяват и съвременните управленски решения, не бива настоящата ситуация да приема, че проблемите на селищната мрежа в страната понастоящем се дължат на социално-икономическите промени през втората половина на XX в. Тук е мястото да подчертаем, че геиндустриализацията на редица общини

и селища наред с хаотични промени в демографско и пространствено отношение (разрастване) едва ли ще решат основните въпроси на българската гържавност. Опитът за формиране на няколко водещи градски центрове предизвиква свръхконцентрация на население и масово обезлюдяване на определени части от националното геопространство, както и силен мигрантски поток към Западна Европа и САЩ. Това означава, че административно-териториалните промени не трябва да имат само нормативен характер, а трябва да наложат нов комплексен подход на управление и тренд на положително развитие на населените места в България (Цонков, 2016).

Проблеми и закономерности в териториалното развитие

Визията, че регионалната политика на Европейския съюз е инвестиционна политика, която има за цел да подкрепи конкурентоспособността и икономическия растеж, подобрявайки качеството на живот, създаването на работни места и устойчивото развитие, е важен фундамент на целеполагане, но той е само една обща препоръка за пространствено развитие. Трябва да се развие фокусът на регионалната политика, която да има още по-важна роля, за да помогне на Европа, за да се намери изход от настоящата икономическа стагнация. Европа са нуждае от силни и икономически развити региони, за да осмисли новия профил на европейското пространство да бъде естествен културен, спортен, регионално икономически и туристически център на света. Този акцент може да бъде в основата на новата инвестиционна политика на ЕС. Друг силен акцент трябва да бъде

върху иновациите и образованието, така че да се подпомагат секторите и приоритетите, които ще насърчават растежа и новата икономическа конкурентоспособност на европейските региони. Фондовете на Европейския съюз трябва да се обърнат към по-слабо развитите райони и стимулират създаване на нова селскостопанска и иновационна база, която да позволи на отделните страни да постигнат „интелигентна специализация“ и растеж. Така политиката за регионално развитие трябва да концентрира средствата си в области и сектори, в които резултатите могат да бъдат израз на солидарността на ЕС с по-слабо развитите страни и региони. На практика силната регионална политика концентрира своите средства в области и сектори, където резултатите могат да бъдат значителни, като по този начин ще се създават регионални икономически ядра за развитие. Важно е да отбележим, че Европа се нуждае от нови пътища и нова транспортна инфраструктура, която да подобри придвижването на стоки, хора и капитали в посока север-юг. Друг важен стимул е разширяване на интернет мрежите до отдалечени райони, за стимулиране на малки и средни предприятия в необлагодетелствани райони, за изпълнение на екологични проекти за подобряване на нивото на образование и умения (Димов, 2007). Проблеми, свързани с опустяването, изхранването на населението, прясна питейна вода, достъпна и цената на енергийните ресурси, запазването на горите и други екологични проблеми, първа ще са предизвикателство за Европа. Настоящият модел на интегрирано регионално развитие търси възможностите за решаване на

климатичните проблеми, но на практика ние сме още далеч от постигането на значими резултати. На ниво райони за планиране изменението на климата не се възприема като приоритет. В преобладаващите страни – членки на Съюза, се отделят все повече средства за намаляване на основните икономически, социални и териториални различия между регионите, другите трябва да отделят повече средства за инфраструктура, инфраструктура и реновиране и построяване на нови мостове и съоръжения в населените места и извън тях. Настоящите политики очевидно са недостатъчни и трябва да се акцентира върху единния пазар, създаване на нови производства, набирание на средства и цялостно въвеждане на еврото, което несъмнено би довело до увеличаване на конкурентността на страните от ЕС. От друга страна демографският проблем води България пред нарастващи трудности по отношение на недостатъчната работна сила. Застаряващите човешки ресурси, както и липсата на умения и достатъчно нови знания, създават усещането за неефективност и адаптивност на младите хора към пазара на труда. Друга група проблеми е свързана със социалното изключване и очертаващата се постоянна мобилност на работната сила, очертава сериозен кръг от проблеми не само към България, но и в редица страни на ЕС (Vladeva & Vladev, 2019).

Държавна рамка на управление на регионалното развитие

Погледът към държави като България показва, че моделът на централизация е формиран на базата на постановките в основните закони и правила за

функциониране на държавата. В нашите условия философията на конституционния модел е да се изгради и функционира модел на равновесно развитие. Наложените опити на обобществяване във втората половина на XX век не доведоха до значими резултати. Така се достигна до новия модел на социално-икономическо развитие, регламентиран в Конституцията от 12.07.1991 г., в който се залага плах механизъм на формиране на модел държавата. В основния закон е прието, че „Територията на Република България се дели на общини и области. Териториалното деление и правомощията на столичната община и на другите големи градове се определят със закон. Други административно-териториални единици и органи на самоуправление в тях могат да бъдат създавани със закон“ и още „Областта е административно-териториална единица за провеждане на регионална политика, за осъществяване на държавно управление по места и за осигуряване на съответствие между националните и местните интереси. Управлението в областта се осъществява от областен управител, подпомаган от областна администрация. Областният управител се назначава от Министерския съвет“ (Конституция, 2023). Тук е мястото да отбележим, че областта и общината са регламентирани в основния закон и техните правомощия и цели не предполагат да имат активна роля в йерархичния модел на държавното управление. Вменената роля на „областния управител“ е да е дислоциран орган на държавното управление в рамките на поверената му област, но със силно ограничени функции. Двете основни структури съгласно законодателството са Министерски съвет и

кмета на общината, но решаването на общи проблеми в рамките на областите е тази спойка между държавата и местната власт. От друга страна „общината“ формира местно самоуправление между определен брой населени места, между които едно е общински център. Този модел генерира също относителна стабилност към общинския център. Делегирането на повече власт към кметовете на населените места от общинския кмет възпрепятства осъществяване на функции, свързани с благоустройството на територия. Несъмнено трябва да се работи в тази посока и да се търсят прагматични решения и нова роля на кметовете на кметства, които да бъдат натоварени с допълнителни полномощия и отговорности, но законодателно.

Възприемайки общините и областите като териториални системи, изградени от взаимосвързани елементи с природен, социален, икономически, културен, екологичен характер, логично възниква въпросът как трябва да бъде осъществен баланс между тях и да може да постигне консолидация на територията с цел ефективно управление и постигане на успешни нива на йерархичност, автономност, устойчивост, динамичност, специализация и комплексност на териториалните системи. Изходна позиция е, че те трябва да са структурирани властово (административно), така че обективно да управляват съществуващото регионално многообразие и нееднородността на териториалните системи. В допълнение, установените различия и нарастващи с висок интензитет неравенства на ниво области и общини предполагат намиране на нов подход и инициативност за изменение на структурата, организацията и

функциите на природно-социалните системи и формиране на нови такива под влияние на сложен комплекс от взаимосвързани процеси (Dimov & Stoyanova, 2015). Ето защо, мрежовият подход и факторният анализ трябва да бъдат водещи при разкриване на протичащите процеси в териториалното и административно устройство на страната. Налагането на модел на управление-въздействие, а не отичането на статистически данни може да се търси при решаване на регионалните проблеми. От друга страна доказване на нарастването на неравенствата по територията на страната показва жизнеността на регионалното развитие, което пък ще мотивира необходимостта от промяна в управленския подход. Въпреки че наред със значението на природните фактори териториалното разделение на труда може да има базова роля за формирането на облика на територията. За нас е важно да открием лимитиращо значение на функционалното състояние на населените места и тогава да видим към кои големи планински масиви, голините на големите реки, Горнотракийската низина, Дунавската равнина, Черноморското крайбрежие или други географски региони принадлежат. Защото социално-икономическият резултат показва жизнеността на населените места, включващи и териториалните елементи – географско положение, граници, природен потенциал, които могат да бъдат определени като предпоставка за възникване на специфични форми на организация на пространството. В това локално пространство се осъществяват обществени процеси, които имат резултатна дейност да надграждат, трансформират, деформират или генерират

нов тип регионални или локални системи. Може да се предположи, че разкритите неравенства в социалното, икономическото и урбанистичното развитие през изследвания период оказват цялостно въздействие върху пространственото и регионално развитие на отделния регион или територия. Тук възниква основният въпрос – защо се изоставя значението на териториалния компонент за сметка на управленския и чисто бюрократичния начин на дефиниране на проблемите. На практика по-верен би бил подходът на съчетаване на няколко фактора или условия, върху които трябва да почива териториалното и административно устройство. Големият дефицит, свързан с извеждането на подхода, е опитът да се обоснове виждането, че административното и териториално устройство в по-разчленен вид означава и изразходване на по-голям финансов ресурс. Тази постановка според мен не почива върху здрава основа, защото териториално-устройствените политики се правят за населението и респективно за улеснения на бизнеса, а не за налагане на централизиран модел на управление с минимално значение на отделните териториални единици за сметка на централната администрация. Целта е да се изгради фундамент на гържавно управление, което да генерира стабилност и възможност на отделните йерархични нива да постигат баланс, свързаност, взаимен контрол и успешно финансиране на регионалните политики.

Публично управление и възможностите пред регионалното развитие

За да определим рамката на ефективност на публичното управление е

необходимо да определим регионалната динамика на социалните показатели. На практика те разкриват тенденцията в развитието на благосъстоянието. В изпълнение икономическият растеж невинаги е обвързан с нарастване на благосъстоянието на населението със същите темпове, но показва в каква посока се развива съответната територия. От друга страна, когато нараства регионалната контрастност, най-видими са пораженията в социалните процеси и демографската структура на населението. Възникващите неравновесия в социалното развитие генерират промени във функциите на природно-социалните системи, тъй като техни основни елементи променят начина на взаимодействие помежду си и с външната среда. Подобна промяна в социално-икономическата реалност често генерира изменения в структурата и организацията на територията на страната и води до регионални дисбаланси. Това създава от своя страна регионално многообразие със специфични пространствени неравенства, възникващи в резултат на тези процеси. Формират се нов тип регионални системи с различни свойства и признаци. Така например се разширява обхватът на териториите, попадащи под влиянието на повече от един селищен/икономически център (Borisov, 2018). В този случай определянето на тяхната районна принадлежност е сложен проблем и той оказва съществено влияние върху тренда на развитие, но пак може да бъде обозначен от методологична гледна точка. Това е така, защото управлението на подобен тип територии следва да се основава на качествено нов подход, отчитащ специфичните фактори, влияещи

върху развитието, което не е ограничено от административните граници. В този случай може да се приеме, че имаме налице разширяване пространствения обхват на територията без изявен селищен/икономически лидер, който да е двигател на растежа и развитието (Kowalik, 2011). Това предизвиква допълнителни трансформации и преориентация на потоците на капитали и промени в пространственото поведение и действия на хората.

Така от казаното дотук виждаме, че ниските нива на управление на общините често се нуждаят от различен по-голям или друг свързващ център, който да служи или като конкурент, или да има изтеглящо значение. В тази посока създаването на междинно ниво на управление и запълването му със съдържание ще зададе нови възможности за положително развитие на населените места в страната. Така става необходимо да мислим за концептуалното развитие в българския вариант на създаване на регионално ниво на управление, както и увеличаване на правомощията на кметовете на кметства като част от местното самоуправление. Водеща е идеята, която определя целта и посоката на действие, произлиза от гумата управление, или казано с други думи регионално управление означава – **публична власт на вертикално междинно ниво, която може самостоятелно и независимо да изпълнява функции от административен и нормативен характер като специфичен изпълнителен орган на държавното управление.** Така ние можем да определим рамката на междинното ниво на управление в България. Администрацията несъмнено остава интегрална част от специфична държавна система. Публичният сектор е

по-различен от частния сектор, следователно възможностите за адаптиране на управленски методи и техники на управление в публичния сектор винаги ще бъдат ограничени. Това е модел на публична администрация, в който широко се налагат принципи на пазарната икономика, поради което в литературата могат да бъдат намерени термини като мениджъри, пазарна публична администрация, публичен мениджмънт и др. Не става въпрос за оценка на публичния сектор, а за постепенно адаптиране на управленския подход към управлението в публичния сектор (Zawicki, 2002). Държавата налага на регионалната и местната власт задължението да извършват дейността чрез администрация, но тя на практика обслужва населението и бизнеса, което означава, че е важна трансмисия в пространственото управление на територията. Въпреки че администрацията на местното самоуправление може да се разбира като по-ниска администрация от тази на регионално ниво, защото при нея имаме обслужване на местно общество в рамките на общинско равнище в държавната структура. Регионалната администрация и местната обикновено са създадени по силата на отделни закони и имат самостоятелно извършване на публична администрация, оборудвано с материални средства за изпълнение на възложените задачи. Фактът на отгеляне на различните правомощия между регионалната администрация и тази за самоуправление води до тяхната относителна независимост от други части на държавния апарат и следователно възможността за формиране на собствена вътрешна организация, избор на представителни органи и правомощие да

приемат правила на работа и компетенции. Фактът на извършване на тези нива на администрация води до възможност за упражняване на административна власт и подлагане на държавен надзор на регионално и местно ниво, които в държавите с развити нива на управление подпомагат процесите на регионално развитие и по-ефективно управление на територията (Patarchanov, Patarchanova, Zarkov, 2018). В съответствие с принципите на функциониране на държавата, можем да приемем, че органът на регионално управление трябва да се възприема като публичен орган с правомощия на изпълнителна и регулаторна власт. Мястото на регионалната власт е решено различно в страните – членки на Европейския съюз, и той е базиран на натрупания опит и практика. В нашите условия той в голяма степен липсва. В повечето страни то има специфика и особености в много аспекти, както задават неговите правомощия и властови механизми на управление (Андонова, 2011).

Някои теоретични виждания за териториалното управление

Тук е мястото да споменем, че административни реформи се правят навсякъде по света. На практика обаче съществен принос в това отношение има Наполеон Бонапарт с проведената от него административна реформа. Запазени са департаментите, но властта става все по-централизирана, а всички административни длъжности се назначават от държавната власт. След него са правени и други реформи, но опити за систематизирането на управлението на отделните територии и административните подходи към управлението прави

Лоренц фон Щайн, който е представител на германо-австрийската тенденция. Неговите възгледи са близки до Наполеон, до политическата география на Ратцел, но Лоренц фон Щайн вижда изграждане на силна държава, която да е основана на управление, почиващо върху устойчиви закони. Според неговата концепция (1865-1868) държавата е отгелена от общността, защото подчинява цялото население в отделните територии, в които такова подчинение е необходимо. Основата на държавата е конституцията, изпълнявана от администрацията, и тя регламентира териториалното деление и правомощията. Според фон Щайн администрацията олицетворява цялата дейност на държавата извън законодателството и на практика процесът на управление се осъществява от централната и регионалните администрации. Науката за администрацията трябва да представя какъв е обхватът на ролята на администрацията при формиране на локалната икономика, която показва стандарта на населението и неговата **покупателна способност**. Същевременно освен жизнения стандарт трябва да се измери и темпът на развитие на бизнеса, неговата жизненост и възможност да се развива в рамките на отделната териториална единица. Този подход е систематизиран в началото на XX век, от Фриц Щир – Сомло, който през 1917 година при изследването на обхвата на администрацията включва три научни дисциплини, които заедно създават административно знание. Това са учебна администрация, изучаване на административно право и изучаване на административна политика. За методологията в учебната администрация той предлага да се въведат

индикатори за оценка, които, когато се покриват, да може да се постави оценка на обучаемия, но и да се измери въздействието върху заобикалящата го среда. Така се полагат основите на регионалното развитие като част от общата публична политика. По отношение на административното право, то намира своето място като част от юридическите науки, което дава основание на някои правни факултети да обучават и специалисти по „публична администрация“. Важно значение за нас има тази трета част на административната политика, която включва и оценка и анализ на процесите на териториалното развитие и компетенциите на органите в отделните административно-териториални единици. Така се формира естественият блок на управленски и административни науки. Този процес на извеждане на клона на административните науки е изпълнен с ребуси и използване на гранични или интердисциплинарни подходи. Много по-късно Георг Йелинек се опитва да определи предмета на административната наука, като формира два основни клона. Първият е административното право и процес, а вторият – науката за администрацията като организацията и управлението. Важно е да се отбележи, че Йелинек не гледа на административното право и процес като юриспруденция, а като технологичен процес на изпълнение на решения, поднормативни актове и норми, които регламентират съответната политическа рамка и модел на публичното управление. Той обаче не стига докрай, като счита, че границите между науката за администрацията и науката за административното право са размити, но е необходимо да се върви към

разграничения на „публична администрация“ и „регионално развитие“. Особено това става популярно в САЩ, където се пристъпва към програмиране и планиране на развитие на течението на река Тенеси през 30-те и 40-те години на XX век. Друг важен учен е Хенри Файол, който през 1916 г. обособява администрацията на специализирана (промишлена) и обща. В голяма степен този подход допада на деловите среди в САЩ и той става доминиращ между американските научни школи по управление, също така става традиционното разбиране на административната наука. Прави се аналогия между промишленото управление, икономическия живот и публичната администрация, която става възможна само поради основната характеристика на общата и специализирана администрация (Zalewski, 2005). Работата на Файол се класифицира като цяло направление в административните науки. Появяват се и групи учени и автори като Василий Леонтиев (1929), Уилям Аизърг (1956), Чарлс Харис (1962), Н. Барански (1976), М. Генешки (1985), Л. Георгиев (1995), които формират по-различни изследователски направления в областта на административните науки. Културни и цивилизационни фактори оказват съществено влияние върху държавното управление, които оказват постоянно влияние върху административните явления, довеждайки до някои промени, а дори и трансформации. Паралелно на този процес се изваждат и „Политическите науки, както и Управленските науки. В общи линии имаме формиране на нов блок обществени науки, които имат общи виждания, но и специфики, които формират разликите и приликите, както и общото поле на действие между

„Административните“, „Политическите“ и „Управленски“ науки. Важен принос **в изследването на процесите на вземане на решения в администрацията и териториалното управление** стават сериозно поле за изследване от Н.А. Симон. Той се опитва да дефинира процеса на организация на процесите като вид административна дейност, която се повтаря при самия процес на управление или при осъществяване на функционалните връзки между бизнеса на ниво региони. Това дава основание в САЩ да се развие неправилен подход към публичната администрация. Също така след края на Първата световна война У. Уилсън (Study of Administration) представи две тези, които оформят гледна точка на администрацията – администрацията трябва да се учи и администрацията трябва да се преподава – разглеждани отделно от политиката. Също така характерни за съвременната администрация процеси, които можем да донесем, формират три направления на дейност, базирани предимно на бюрократична система, големия обхват от въпроси, които обхваща администрацията, и със социална значимост на групи дейности, които трябва да подпомагат гражданите и обществото. Съвременната концепция за администрация е оформена според принципа демократична правова държава. Следователно **публичната администрация е социално, регулирано явление, законно действащо по формализиран начин на общо основание с правила за поведение, свързани с предоставяне на услуги, обширни по предмет на действие и организация въз основа на професионалния (бюрократичен) фактор**. Формирането през 20-те и 30-те години на XX век на

научното направление „Администрация и управление“ има по-голям обхват, но постепенно при дефрагментиране на икономическите процеси и налагане на пространствения геоикономически ред в съвременния свят стесни своя периметър, защото даде възможност да се формират и нови научни направления. В години се налагат различни направления като „политически контрол върху бюрокрацията“ (администрацията и политика). Друго направление е теория на бюрократичната политика. Тази теория е развита от Д. Уолдо, според който всяка теория на администрацията трябва да е политическа теория. Така се формира групата на „Политическите науки“, които имат сходен фундамент, но по същество се различават като роля в социалния процес. Друга теория е институционализмът на Уилсън, който счита, че е подходящата за конкретните ангажименти за организация и управление на институциите е важно условие за да функционира съвременната държава. По проблемите на публично управление в годините принос имат Ф. Теилър, Х. Файол, Л. Гулик, Д. Фармър, Й. Лангорд, З. Леонски, Я. Хомплевич и други. Можем да подчертаем, че в нашата страна също се развива научното направление, свързано с териториалното и административно устройство. Така в годините се налагат и редица български автори като М. Деведжиев, Л. Георгиев, Ч. Станев, Б. Моллов, Ст. Тонкова, С. Докова, Цв. Стоенчева, Т. Трайков, Хр. Каракашев и Н. Димов и други. Понастоящем в областта на управленските науки доминират изследванията на държавното управление, бизнеса, публичната администрация и регионалното развитие. Като теории се развиват ученията

В посока на организация и управление, публична политика, стратегическо развитие, устройството на територията, териториалното устройствено деление и регионални политики (Бояджиев, Зарков, 2021).

Формиране на статистически райони за регионално развитие

В пространствено отношение географското положение е факторът, който предопределя темпото на териториално развитие на съвременната национална държава. В тази посока управлението се осъществява чрез държавни институции, които са териториално обособени или имат компетенции върху определени територии. Това определя важността на териториалния фактор и респективно значението на административно-териториалните единици. От друга страна има органи като статистическите райони от ниво 2, които не са административно-териториални единици. Така в България според класификацията на териториалните единици за статистически цели се формират райони, обособени с основна цел статистическо отчитане на териториалните единици, съгласно изискванията на Евростат. За България започва да излиза на преден план въпросът за създаване на междинно ниво на управление, като една част от научната мисъл допуска тези единици да бъдат статистическите райони от ниво 2 (NUTS II). Тук е мястото да подчертаем, че в периода след 2007 година икономическото развитие не получи нужния тласък във всички региони и се очертаха редица дисбаланси между отделните области в страната, влоши се качеството на регионалната свързаност между локалните

центрове, няколко региона се намират в упадък, влошено е състоянието и на приграничните територии и общини. Това е една от причините страната постепенно да се превръща в транзитна зона за движение на стоки и капитали от и за Европа към и от Близкия и Среден Изток. Тези констатации предполагат, че в настоящия период имаме влошено качество на живота в редица региони, а от там и условия за трансформация на териториалните системи чрез формирането на нови регионални и локални икономически реалности. Очертаващите се нови регионални модели на функциониране на системите нямат нужния икономически потенциал да се развиват сами и чакат държавна и европейска помощ. Още повече, че регионалният бизнес и публичният сектор нямат необходимата структурираност и устойчивост, което оказва влияние върху поведението на хората, а от там и трудността за формиране на региони с изтеглящо социално-икономическо развитие. Другият съществен фактор, оказващ влияние върху пространственото развитие на страната, е невъзможността да се насърчи социално-икономическото развитие (Хаджиниколов, 2014). Порочното на тези промени е, че при тях се запазва силната роля на държавата в хоризонтален и вертикален властови порядък. Необходимо е да отбележим, че сегашното административно-териториално устройство е резултат от всички реформи, направени след Освобождението до настоящия момент, но много рядко в тези реформи се насърчава процесът на децентрализация. Съгласно действащата нормативна уредба административно-териториални единици (АТЕ) са тези, които имат юридически статут, и

това са общините и областите (Ботев, 2012). При този процес трябва да се има предвид, че в сегашния си вид териториалното устройство се дооформя през 1998 г., когато се стига до осъществяване на реформа в административно-териториалното устройство на ниво „област“. Тази реформа заличава старите области, създадени през 1987 г., и възстановява старите окръзи вече под името „области“ с обосновката, че те са доказали своята жизнеспособност и трайността на създадените взаимовръзки, транспортни схеми и отношения с централната власт (Димов, Марков, Стойчев, 2005). Реформата се осъществи и чрез промяната на чл. 6, в чиято ал. 1 на Закона за административно-териториално устройство на Република България (ЗАТУРБ) е записано, че територията на **Република България се разделя на 28 области. Формираха се и 6 района за**

планиране, които от 2005 година имат постоянни граници (фигура 1).

Тук е необходимо да се отбележи, че факторите, които предопределят развитието на селищната мрежа и функциите на населените места, имат и определена демографска структура, която от 1998 до 2022 г. постепенно формира не само нов демографски, но и регионално-икономически профил. Спадът на населението е очевиден, защото през 1998 година населението на страната възлиза на 8 230 371 души, а през 2022 година – на 6 530 345 души. На практика към 2027 година населението в страната ще бъде около 6,4 милиона и ако трябва да спазим този показател за формиране на NUTS II, ще бъдем поставени в ситуация на евентуална промяна. Тук е мястото да кажем, че има направени предложения за 4 или 5 района за планиране (Моллов, 2018), но има проблеми и с функционирането на

Фигура 1. Съществуващо деление на страната по Райони за планиране и области

Източник: НСИ

регионални общини, в които се налагат регионални реформи с ВиК системата, депата за отпадъци, свързаността, състояние на земища, енергийна ефективност, пазар на труда, училищна мрежа, детски градини и други. Този процес създава група от нови предизвикателства и намирането на нова административно-териториална структура на страната, включително и превръщането на районите за планиране в административни структури е ново предизвикателство и провеждане на серия от реформи. Необходимо е да имаме предвид, че селищната мрежа се формира в резултат на продължително историческо и социално развитие на геопространството, то има логика и натрупан опит и не бива да се възприема само като механичен сбор от населени места, имащи различен брой население. Иерархичната структура от населени места получава и своята логика на регионалното икономическо развитие. Процесите показват, че ролята на населените места в България през последните 30 години губи иерархическа съподчиненост и икономическата свързаност, губи своята притегателност и е в състояние на културен и **социален упадък**. По експертна оценка социолозите приемат, че е нарушена функционалната обвързаност между населените места, а от там и интеграционните и социално-икономическите връзки между тях. Тази картина води до намаляване на регионалния икономически потенциал на големи пространства вътре в страната. Началото на този период датира от края на местните избори през 1999 година, когато се засилват противоречията на местно ниво и първите резултати от края на приватизацията, когато значителна част от

трудоспособното население започва да се ориентира към нови трудови пазари. Проблеми с трудова заетост и липсата на държавни ангажменти за нови инвестиции засилват трудовете миграции вътре в страната. Така по отношение на демографския потенциал се забелязва висока миграционна подвижност на близо около 50% от населението в страната. Тук е мястото да подчертаем, че по европейски принципи формирането на райони за планиране трябва да отговаря на изискванията им за население. Така България прави портрет на 6 района, но още тогава Северозападният и Югоизточният райони за планиране са под 800 хиляди души. Очертаващата се тенденция за намаляване на населението налага прибавяне към Северозападния район на областите Плевен и Ловеч, а към Югоизточния – на област Стара Загора. Така се формират 6 района за планиране и остават актуални след промяна в регионалното законодателство в периода 2003-2004 година. Това дава визията 6-те района да са гръбнакът на предприемаческите фондове до 2007 година, а след това и на оперативните програми. Общата оценка на повечето експерти е, че в този период не се е стигнало до превръщането на районите за планиране в ново ниво на административно управление. Това дава отражение и върху процесите на развитие на регионите, защото двете същински направления за провеждането на регионалната политика в България – Оперативна програма „Регионално развитие“ и Програмата за развитие на селските райони (ПРСР), се изпълняваха от различни министерства и така Министерство на земеделието и храните (МЗХ) въздейства върху селските региони (МЗХ),

а Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) се занимаваше с урбанизираните територии (68 общини). В програмните периоди 2007-2013 и 2014-2020 г. имаше трудности и проблеми при усвояването на средства, които със сигурност се отразиха негативно на страната, но фактите показваха, че България върви уверено към демографски упадък. В тази посока районите за планиране се виждат като част от възможността за пространствено развитие на отделни части на гържавата (Калинков, 2013). Тук е мястото да подчертаем, че регионът (районът) представлява територия, която географски съставлява своя собствена единица, или набор от подобни територии, в които има определена приемственост, чието население притежава определени общи елементи и иска да запази своята специфика, насърчавайки културния, социалния и икономическия прогрес, действието на развиване и неговия резултат. В този контекст със сигурност трябва да приемем, че с регионално развитие може да се приеме, че е процес, при който се преминава от старо качествено състояние към ново, от по-ниско към по-високо ниво, от просто към сложно, но също така „да се разшири, расте, уголемява“. Двете значения обаче не са напълно синоними. Развитието предполага растеж, но това, което го отличава, е именно промяната, преминаването към ново състояние, към по-високо ниво, към сложност. Теоретичите на регионалното развитие се интересуват от разбирането на процеса на регионален растеж и упадък, но няма общо съгласие за това как се дефинира регионът. Името на понятието регион идва от гумата „regere“, което означава

да владея, да разделям. Е. Реклю го дефинира като пространство, което служи като основа за административното разделение на националните държави, пространствена теория и в развитието регионално, включително икономически растеж. Концепцията за регион включва два основни аспекта: първият може да бъде дефинирането и разграничаването на територия според определени критерии, а вторият, определено поддържащо административно ниво поради факта, че всички критерии са добри, на общ език, за постигане на тази идентификация, докато научният език се стреми да уточни тези критерии. Така определянето на границите на районите има важно значение за европейското им финансиране. От това какви са икономиката и жизненият стандарт в районите на всяка страна зависи какъв достъп ще имат до средствата на европейските фондове. Политиката на сближаване на ЕС дефинира 3 нива на достъп, или 3 категории на районите за периода 2021 – 2027 г. (Моллов, 2024) (таблица 1).

Видно е от таблицата за населението по райони за планиране, че към 2024 година два от районите за планиране са значително под 800 хиляди души, а Североизточният е близо до границата от 800 хиляди души. В допълнение социално-икономическата стагнация в Североизточен и Северен централен райони са очевидни. В тази трудна икономическа ситуация не се вижда специфична държавна политика, която да промени заобикалящата среда като инфраструктурна свързаност и социално-икономически потенциал за по-динамично регионално развитие на тази част от страната. За съжаление свидетели сме на влошена

Таблица 1. Население по райони към 31.12.2022 г.

РАЙОНИ NUTS 2	НАСЕЛЕНИЕ (31.12.2022 г.)		
	ОБЩО	ГРАД	СЕЛО
СЕВЕРОЗАПАДЕН	671 502	428 900	242 602
СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН	686 334	457 649	228 685
СЕВЕРОИЗТОЧЕН	823 884	614 850	209 034
ЮГОЗАПАДЕН	2 016 554	1 689 530	327 024
ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН	1 301 026	871 732	429 294
ЮГОИЗТОЧЕН	948 410	684 049	264 361

Източник: НСИ

инвестиционна среда и демографски упадък на редица общини от двата региона. Най-важното в случая е да се създадат условия за извеждане на местния икономически потенциал на населението и създаване на условия за по-качествен живот в населените места в Северна България. Като цяло предизвикателствата на териториалното сближаване като основна цел е изравняване с другите страни – членки на Европейския съюз, в България е изместена като приоритет от 2014 година насам. За съжаление пропуснатите възможности водят до намаляване на възможността за качествено усвояване на средствата по европейските програми, а това води до лоши резултати в социално-икономическото развитие на цели общини и региони. Необходимо е очевидно административно-териториална промяна, която да даде тласък на регионалното развитие и решаване на редица териториални въпроси, свързани с подобряване на социално-икономическото развитие и подобряване на жизнения стандарт на населението. Очевидно е, че през последните години се промени и фокусът на регионалната политика. Градовете и населените места се нуждаят от по-качествено благоустройство, а

мерките, които се вземат, са половинчати и създават нов тип проблеми на локалната територия, които усложняват социално-икономическата ситуация и правят неефективно управлението на общините. Тук е мястото да отбележим, че на териториално ниво се пресичат множество направления на общественото развитие (икономическо, социално, политическо, екологично и т.н.), подложени са на постоянното влияние на разнороден и противоречив комплекс от фактори на вътрешната и външната среда (Андонова, 2021). Всичко това показва, че трябва да се йерархизират проблемите в публичното управление и да се регламентира обхватът на дейност на икономически активни лица, които да работят върху тяхното решаване. В тази посока възникват две групи проблеми. Едната група е свързана с развитието и благоустрояването, а втората група проблеми е свързана с човешкия капитал и неговото развитие. При условие че имаме влошена социална инфраструктура, нормално е да имаме и повишена миграционна подвижност на населението, а от там и влошаващи се социално-икономически показатели. Голямата въпросителна по отношение модела на развитие и правилната

оценка за него и противовеса с европейската теория за изучаване на „поведението“ на населените места от различен ранг, изразявайки хипотезата в поредния кохезионен доклад, че големите градски центрове, освен основни опорни селища и двигатели на растежа и развитието, са и по-податливи на външни влияния и по-неустойчиви в своето поведение (Стоичев, 2012). Насърчаването на тези процеси води до допълнително увеличаване на регионалните различия и дисбалансите между отделните територии. Виждането за реализация на успешно регионално развитие чрез развитието на селищна мрежа с населени места „балансори“ на големите градове да бъде основен приоритет на практика увеличава разликите между отделните населени места и региони. Така например инфраструктурните подобрения не водят автоматично до по-висок растеж и всъщност могат да доведат до нетно намаляване на икономическата активност в по-слабо развитите региони – „изтичане чрез свързване“. Инвестициите в инфраструктурата трябва да се съчетаят с инвестиции в образованието, предприятията и иновациите, за да се гарантира, че те не само ще окажат положителен ефект върху развитието, но и че резултатите от този ефект ще бъдат максимални, като се отчитат допълнителните ефекти от тези други инвестиции (Колев, 2008). Това ни дава основание да изведем потребността от ново административно и териториално деление на страната. Разбира се този процес означава той да е съобразен с геополитическата ситуация в Европа, да отговаря на изискванията за присъединяване към Шенген, формирането на общ европейски пазар и

най-вече смекчаване на демографската криза и постепенното ѝ преодоляване в един средносрочен период.

Пример за създаване на второ ниво на регионално управление

Целите на формирането на райони за планиране извеждат им като двигатели на регионалното икономическо развитие. Целта е те да играят ролята на многофункционална зона, която да бъде субект на регионалната политика. Формирането на тези процеси на регионализация е свързано с теорията на възловите региони, чиито граници се определят въз основа на обхвата на влияние на неговия център. В нашия случай обаче основният критерий се оказва, че трябва да бъде населението. При този подход първо се определя районът на развитие, а после се осмисля центърът. Така формирането на райони за планиране включва в себе си областта като административна единица. Всъщност в България областите се формираха около по-голям градски център или един град, доминиращ в разстояние около 40 километра. Разбира се градът е част от системата от взаимни връзки и натиск, свързани с него многостранен обмен на хора, стоки, услуги, капитал и информация. Неразделните части на такава зона са центърът – градският център и зона на влияние, възприета като периферия. Така и центърът, и периферията изпълняват важни функции, произтичащи от нивото на социално-икономическо развитие и неговата функционална и пространствена диверсификация, изразяваща се в диверсификация на производството и услугите. Въпреки че спрямо регионалната теория приемаме, че селищата са

феномен на човешката цивилизация, носител и изразител на достигнатата степен на развитие на обществата, приоритетното развитие на определени урбанизирани територии за сметка на други допълнително създава условия за различия и дисбаланси. Това предполага, че на базата на формирането на тенденция към намаляването на населението в страната, предполага и прекрояване на териториалния обхват на районите за планиране в България, както и превръщането им в административно-териториални единици. Предвид създадената традиция е необходимо сегашните райони за планиране да останат 6, но да се прегрупират така, че да отговарят на NUTS II. Общата класификация на териториалните единици за статистически цели – „NUTS“, служи за социално-икономически анализ на регионите в страните членки и за определянето на рамката на действията в областта на Кохезионната политика. Този роля на регионите, като фактор за определяне степента на участие на страната в използването на финансовите инструменти по целите на Политиката за сближаване, предполага отговорно и задълбочено познаване на изискванията за създаване на трайно във времето регионално деление на страната, съобразено със спецификата на природно-географските дадености на територията, демографските тенденции, историко-културните особености и социално-икономическите характеристики на всеки един от регионите (Моллов, 2024). Тук е важно да кажем, че един от най-активните автори, които отделят голямо внимание на процеса на райониране през последните години, е Моллов (2018), който предлага няколко варианта.

Разбира се предложения имат и групи автори и специалисти, които обаче няма да разгледаме, защото целта на нашия поглед е да представим още един проект, който да бъде дискутиран и евентуално промоциран сред експертите по регионално развитие. Нашата основна цел е да запазим 6 района за планиране, защото така българската държава ще има повече възможности да провежда целенасочена регионална политика и тя да има по-богато измерение и ограничение в пространството.

Нашето представяне ще започнем от формирането на „Западен район за планиране“, който да включва областите Видин (72 754), Монтана (116 172), София-град (1280 334) и общините Ботевград (30 752), Своге (18 902) и община Годеч (4 979), разпределени в таблица 2.

Ключовото развитие на този район е столицата София, тя има потенциала на населението на градските функционални зони, който е силно диверсифициран в рамките на столична голяма община. Най-голямата част от населението е в столицата, но включването на областите Монтана и Видин по-тясно със столичната агломерация, както и общините Своге, Годеч и Ботевград, ще придат съвсем различен профил на района. В района може да се търсят възможности за развитие на туризма, леката промишленост, овощарството, индустрията и хранително-вкусовата промишленост, както и създаване на нова инфраструктура в направление могат да имат допълваща роля на функционални зони, както и възможност да се изгради магистралата София-Петрохан-Берковица-Монтана-Видин с възможност за изграждане на тунел „Петрохан“. Транспортната свързаност

Таблица 2. Западен район за планиране

№	Западен район за планиране			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Видин	72 754	34 935	37 819
2	Монтана	116 172	56 283	59 889
3	София (столица)	1 280 334	611 000	669 334
4	Ботевград	30 752	14 784	15 968
5	Своге	18 902	9 316	9 586
6	Годеч	4 797	2 358	2 439
Общо		1 523 720 жители		

Източник: НСИ

е важен момент в тяхното развитие и предполага, че ще насърчи регионалното икономическо развитие.

В рамките на националното пространство предлагаме да се изгради малко по-различен „Югозападен район за планиране“, чийто фундамент да почива на областите Благоевград (281 161), Кюстендил (108 703), Перник (111 746), Пазарджик (226 209) и 19 общини от Софийска област. Това на практика е нова възможност за развитието на тези области и техните лидери градовете Перник, Кюстендил, Благоевград и Пазарджик. Перспективата пред този район е да ускори тенденцията на интеграционните процеси между областите в тях с подобряване на инфраструктурната достъпност и социално-икономическо проникване. Районът може да се опре на три граници със Сърбия, Северна Македония и Гърция. В допълнение Югозападният район ще формира два естествени центъра – това са Благоевград и Пазарджик, както и градовете Панагюрище, Самоков, Дупница-Кюстендил и Перник, които да засилят периферната регионализация и формират

нов агломерационен полупръстен в подходите към град София. Този район на практика може да бъде трансмисия между България и Северна Македония, като той да има специална роля като стратегическа територия, където са развити мрежи от връзки, набори от сили и потенциали, позволяващи социално-икономическото развитие на населените места в него. Проучването на промените в процеса на развитие на региона обхваща много явления и факти, често много разнообразни и нееднородни, които могат да създадат възможности за неговото по-добро регионално развитие (таблица 3).

Следващият регион може да се формира като Северен район за планиране, включвайки областите Враца (184 874), Велико Търново (204 033), Русе (189 623), Габрово (95 957), Ловеч (113 346) и Плевен (220 346), като общото население, което обхваща, е 973 189 души. Формирането на подобен район в Северна България ще даде възможност да бъде повишена регионалната конкурентоспособност на икономиката на областите от тази част на страната. **Конкурентен регион**

Таблица 3. Югозападен район за планиране

№	Югозападен за планиране			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Благоевград	288 161	139 761	148 400
2	Кюстендил	108 703	52 220	56 483
3	Пазарджик	226 209	109 829	116 380
4	Перник	111 746	53 436	58 310
5	София област			
1	Божурище	9 337	4 550	4 787
2	Самоков	34 175	16 499	17 67
3	Златица	4 826	2 341	2 485
4	Костинброд	17 558	8 518	9 040
5	Костенец	10 762	5 206	5 556
6	Ихтиман	17 172	8 559	8 613
7	Долна баня	4 220	2 044	2 17
8	Елин Пелин	22 776	11 137	11 639
9	Драгоман	4 514	2 189	2 325
10	Коприщица	1 898	926	972
11	Сливница	8 777	4 304	4 473
12	Пиргон	7 125	3 437	3 688
13	Чавдар	1 161	578	583
14	Челопеч	1 443	689	754
15	Мирково	2 266	1 131	1 135
16	Етрополе	10 651	5 242	5 409
17	Горна Малина	6 065	3 068	2 997
18	Антон	1 424	722	702
19	Правец	7 009	3 534	3 475
Общо		906 760 жители		

Източник: НСИ

е регион, чието местоположение и благоприятното съчетание на жизнено и обективирани трудови фактори позволяват създаването на структурно предимство на пазара и комерсиализацията на продуктите от този регион

(Цонков, 2016). В случая със Северния централен район за планиране от Враца до Русе може да различим две нива на конкурентоспособност на регионално ниво косвена конкурентоспособност, изразяваща се в конкурентните способности

Таблица 4. Северен район за планиране

№	Северен район за планиране			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Враца	148 874	72 166	76 70
2	Велико Търново	204 033	97 528	106 505
3	Ловеч	113 356	54 868	58 488
4	Плевен	220 346	106 059	114 287
5	Русе	189 623	90 591	99 032
6	Габрово	95 957	45 500	50 457
Общо		972 189 жители		

Източник: НСИ

на фирмите, разположени в гаген регион; така разбираното развитие на конкурентоспособността включва създаване на благоприятни условия за предприятията в регионалната среда (таблица 4).

На практика, ако се формира в тези граници „Северният централен район“ ще има голям потенциал да се обърне към река Дунав, като се засили свързаността му с дунавските гържави и респективно с румънските градове. В посочените области от Северен централен район е необходимо да се привличат повече чуждестранни инвеститори или приоритетно да се налагат нови публични инвестиции, свързани с изпълнението на наг местни и регионални обществени цели (предимно инфраструктурни инвестиции, здравеопазване и образование). Районът се нуждае от получаване на безвъзмездни форми на финансова подкрепа от централния бюджет (обща субсидии, целеви субсидии или гържавни гаранции за търговски банкови заеми) за инвестиции и подходи към река Дунав, пътища (автомобилни и железопътни) от градовете Враца, Плевен, Ловеч, Севлиево, Горна Оряховица

към дунавските пристанища. Извеждане на ключови пристанища на река Дунав при Свищов (създаване на скоростен път Свищов-Бяла, който да се върже с магистралата Русе-Велико Търново, изграждане на мост между Земун-Свищов и скоростен път Свищов-Никопол-Плевен). Много е важно да се работи и по изграждането на скоростен път Враца-Плевен-Сомовит, който да насърчи развитието на химическата промишленост в района, който ще допринесе да се преоткрие и хранително-вкусовата промишленост. На практика това ще създаде условия около град Плевен да се създаде транспортен пръстен, който ще създаде нова визия за района чрез възникване на агломерация Плевен-Ловеч-Троян, която да стане сърцето на новата геоикономика на Централна Северна България. Изграждането на автомагистрала Хемус до Велико Търново ще позволи около него да се формира вторият център, който ще включва Севлиево-Габрово-Велико Търново-Горна Оряховица, чийто потенциал ще бъде силно конкурентен на първия център около Плевен. В този район градовете

Враца и Русе ще играят ролята на вторични центрове с висок инвестиционен потенциал, като реализират над местни и регионални обществени цели (предимно инфраструктурни инвестиции). Двата града могат да развият фармацевцията и производството на синтетика. Те се нуждаят от получаване на безвъзмездни форми за финансова подкрепа от централния бюджет (обща субсидии, целеви субсидии или държавни гаранции за търговски банкови заеми за различни инвестиции в регионите). Общините в този район за планиране без държавна подкрепа няма да постигнат значими резултати. Да, но какви суми получаваме, щом има диференциран получаващ помощи от Европейския съюз и групи международни организации? Положително за този район е изграждането на нови мощности в АЕЦ „Козлодуй“ и евентуално нови енергийни мощности в Белене. На практика районът може да бъде свързан с Румъния, като развива съвместни инициативи и по-широка образователна дейност. Северният централен район може да придобие водещо значение в българската икономика, а в перспектива за кратко време да се превърне в мотора на българското регионално развитие. Голямо предизвикателство за района би било намиране на инвестиции за изграждане на бърза транспортна връзка север-юг чрез тунел през прохода Троян-Кърнаре или мост при река Дунав. На следващо място районът има сериозен туристически потенциал, но се нуждае от целенасочени инвестиции във ВиК сектора и особено водоснабдяването на редица населени места.

Иновативността на гаден регион трябва да се разбира като набор от характеристики на този регион,

изразяващи се в способността му да създава и усвоява нови неща. Такова мото може да има за Североизточния регион за планиране, включващ в себе си областите Варна (430 847), Добрич (147 208), Разград (101 107), Силистра (95 614) и Шумен (149 628) с общо население от 924 404 жители. Този район съчетава Северното Черноморско крайбрежие и Южна Добруджа като олицетворение на концепцията за разпространение на социално-икономическо развитие и благоденствие благодарение на природно-ресурсния потенциал на прилежащата му територия, което означава процес на усвояване на гадена новост в нови системи от селища и градски агломерации (таблица 5).

Същевременно в Североизточния район за планиране като агломерационен лидер се очертава град Варна, а градовете по направление Добрич-Силистра-Разград-Шумен образуват интересна периферия, която има своя геоекономически потенциал. Силната лидираща позиция на град Варна е стратегическо пристанище, университетски център, с развито средно образование и качествено здравеопазване. Варна е един от малкото градове в страната с положителен естествен прираст. От друга страна градът все още отчасти е модернизирани, има части от него, които продължават да са в депресивно състояние. От друга страна урбанистичната картина показва, че са необходими още редица мерки за подобряване на инфраструктурата, включително и нов мост над Варненското езеро, изграждане на транспортен полупръстен от подстъпите към града от запад с цел бързи връзки в посока населените места, намиращи се на юг от Варна. Необходимо е и транспортен пръстен на север

Таблица 5. Североизточен район за планиране

№	Североизточен район за планиране			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Варна	430 847	207 158	223 689
2	Добрич	147 208	70 448	76 76
3	Разград	101 107	48 508	52 599
4	Силистра	95 614	46 157	49 457
5	Шумен	149 628	72 514	77 114
Общо		924 404 жители		

Източник: НСИ

от Варна за връзка от АМ „Хемус“ към Балчик и Добрич, чието естествено продължение би било към Румъния в посока на Констанца и Тулча. Сегашното състояние на транспорта трудно удържа увеличеният трафик и често създава усещането, че автомобилният трафик води до задръствания и малка пропускливост, които могат да създават редица други проблеми на регионалната икономика. На практика градът се нуждае от ново пространствено развитие, изграждане на първи и втори пол пръстени за периферно движение в крайните квартали на град Варна, добре е да се изгради ново пристанище, а защо не и метро от Летище „Варна“ до курорта „Златни пясъци“. Разстоянието е около 12 километра и Варненски метрополитен няма да струва повече от 200 милиона евро, което ще облекчи целия транспортен трафик. Развитие на града в посока гр. Девня и Белослав също може да въведе в концепцията за полицентричност и на практика сателитните населени места и градчета да придобият по-голям потенциал за развитие и свързаност с град Варна. За съжаление проблемите, които не

се решават във Варна, се отнасят и за вторичните центрове Шумен, Силистра, Разград и Добрич. На първо място, град Добрич и неговата периферия се нуждаят от допълнителна подкрепа от страна на държавата, основно свързана с инвестиционни проекти и програми за подобряване на инфраструктурата и устойчивото развитие на град Добрич в условията на ново пространствено развитие на страната. На първо време е нужна по-тясна интеграция на Добрич с градовете Кардам, Генерал Тошево, Каварна, Тервел, Силистра, Дулово и Кайнарджа. Това може да стане чрез изграждането на скоростен или магистрален път в направление Силистра-Добрич-Шумен, който да има връзка с АМ „Хемус“. Друг важен момент е сериозен ренесанс на строителството на железопътни линии в региона. На първо място е необходимо да се електрифицира жп линията, достигаща до Добрич и от там за Кардам и до град Констанца в Румъния. Като цяло добре е град Добрич да може да се превърне в железопътен транспортен хъб, но за това са необходими много инвестиции и най-вече подкрепа от държавата и ЕС за

повишаване на гъстотата на железопътния транспорт в Добруджа. Важно стратегическо значение има и град Шумен, защото през последните години той се оформи като стратегически транспортен хъб в Североизточна България, който свързва трафика на Румъния, Украйна, Унгария, Молдова и Полша с Южното Черноморие, с Турция чрез ГКПП Лесово, връзката с Южна България и от там с Гърция. През последните години град Шумен забавя своето развитие, но е вторичен център с важно стратегическо значение. Той има изтеглящо значение за градове като Каспичан, Смядово, Провадия, Дългопол, Велики Преслав и др. Големи резерви в регионалното развитие според нас има направлението от Шумен-Силистра, което на практика може да се развие чрез изграждането на скоростен път. Във формираната се регион присъединяването на област Разград може да даде силен регионален икономически тласък. На практика мястото на област Разград в Северния централен район досега обезличаваше и възпираше естествените процеси на кооптиране в направлението Разград-Попово-Шумен-Варна. С регионално икономическо значение в направлението Разград-Дулово-Силистра, както и Разград-Исперих-Дулово-Тутракан се дава възможност за привличане на повече инвестиции в региона и създаване на модел на развитие на малки и средни предприятия. Тези направления и населените места в тях създават възможност за достъпна на селскостопанската продукция до река Дунав, повишаване на достъпа до различни стоки, като и навлизането на местния бизнес до по-големи пазари. Преносът на товари, модернизирани на инфраструктурата, строителството и

развитие на селското стопанство, се очертават като основните подсектори в Южнодобруджанското пространство. Това означава, че този район ще привлича инвестиции, а и ще преодолее изоставането си, което означава бърза модернизация на пристанищата Тутракан и Силистра, така че транспортването на всякакъв вид стоки и суровини да може да се изпраща бързо към Австрия и Германия. Може да се мисли и съвместно с Румъния да се построи мост между Силистра и Калъраш, но този проблем остава открит от поне 50 години назад. Потенциалът на Североизточния район за планиране е много голям и по отношение на неговия туристически потенциал с морския туризъм, но потенциал имат селският, историческият, ловният, виненият, културният и приключенският туризъм. Най-належащо за този район е да се пристъпи към реализацията на АМ „Черно море“, да се газифицира целият район за планиране, да се обнови електропреносната мрежа, както и да се обнови ВиК системата в преобладаващата част от региона. Този район за планиране има голям потенциал за инвестиции, но за да се инвестират средства трябва да се направи нужното програмиране от страна на държавата за модернизация и развитие на железопътния транспорт, ВиК сектор, газопреносната мрежа и др.

Югоизточният район за планиране, включващ областите Бургас (378 596), Търговище (96 201), Ямбол (107 379), Стара Загора (291 852) и Сливен (170 583), обхваща 1 046 611 жители (таблица 6).

Икономиката на главните градове Бургас и Стара Загора и на целия Югоизточен район за планиране има комплексен характер, като основните отрасли с

Таблица 6. Югоизточен район за планиране

№	Югоизточен район за планиране			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Бургас	378 596	181 979	196 617
2	Търговище	96 201	46 661	49 540
3	Ямбол	107 379	52 090	55 289
4	Стара Загора	291 852	140 327	151 525
5	Сливен	170 583	82 278	88 305
Общо		1 046 611 жители		

Източник: НСИ

тежести са индустриалното развитие на района с акцент транспорта, туризма, хранително-вкусова промишленост, пристанищна дейност, търговия, химическа и нефтохимическа промишленост, преработващата промишленост и други. Югоизточният район за планиране има индустриален, търговски и туристически профил с национално значение. Тук се намира второто по големина пристанище в България. През последните 20 години туризмът се превръща във важен отрасъл на икономическата дейност. Водещ град е Бургас, който е център на търговията и образованието, които също развиват важни аспекти на местната икономика. През последните години град Бургас е водещ във вътрешната търговия, която получава голямо развитие и е тясно свързана с основните икономически функции на града. Функционалността и икономическият живот се осигуряват от множество търговски обекти, които подпомагат развитието на туристическия отрасъл. Интерес представляват и селищата с традиционна възрожденска архитектура по южното Черноморско крайбрежие – Несебър, Поморие, Созопол, Ахтопол,

Приморско, Царево. Селищата в природен парк „Странджа“ включват характерни образци на източната и средно-странджанската жилищна архитектура. Следва да се отбележат и известните с живата традиция на нестинарството с. Българи, с. Кости и с. Граматиково. Вътрешността на района за планиране включва и редица важни населени места като общините Карнобат, Айтос, Стралджа, Елхово, Нова Загора, Чирпан и Рагнево. Това са градове с население между 10 и 20 хиляди жители, които имат свой специфичен профил с развитие на малки и средни предприятия и профил развитие на аграрния сектор с изключение на Рагнево, където доскоро имаше важно значение за добива на въглища и на негова територия се намираха най-големите български топлоелектроцентрали (ТЕЦ). По-важно значение имат големите областни центрове като Стара Загора (135 234 жители), Сливен (88 373 жители), Ямбол (69 664 жители) и Търговище (39 676 жители), както и големият за българските условия град Казанлък (48 551 жители). На практика това е районът, в който през последните години се инвестира,

но основни недостатъци има както във водещите градове, така и в по-малките такива. На първо място необходима е подкрепа за създаване на нови зони с потенциал за развитие, рехабилитация на стари производствени зони, подобряване на жилищната среда, модернизация на водопроводната мрежа, благоустрояване на публичните пространства (обновяване на паркове, зелени площи, детски площадки, велоалеи, улично осветление и др.), подобряване на достъпа до публични услуги (образование, здравеопазване и социални услуги), включително за хора с увреждания, мерки за енергийна ефективност, производство на енергия от ВЕИ в градска среда, развитие на интегриран екологичен градски транспорт, рехабилитация и реконструкция на градски улични мрежи и въвеждане на енергоефективно улично осветление и други мерки за повишаване на сигурността и предотвратяване на престъпността, газифициране, подобряване чистотата на атмосферния въздух и др. Важно за района за планиране е фокус върху селските райони с цел да се стимулира развитието на населените места с около и над 250 жители. Дейностите, които могат да се подкрепят, са свързани с: доизграждане и модернизиране на местната техническа инфраструктура (общински пътища и мостове, улична мрежа, водоснабдителни и канализационни системи), обновяване и благоустрояване на селата (тротоари, площи, осветление, зелени площи), предлагане на базови публични услуги, инвестиции в образователна, социална, здравна, културна и спортна инфраструктура, опазване на културното и природно наследство в населените места, развитие на туризма, подобряване на достъпа до интернет и

други. Югоизточният район за планиране се нуждае от подобряване на нивото на благоустройство и водоснабдяването. Основна цел в развитието на Югоизточен район е да се постигне и поддържа висок икономически ръст чрез динамична и интелигентна икономика, основана на иновации, цифровизация, икономическа промяна и подкрепа за малките и средните предприятия с акценти: синя икономика, високотехнологична научна инфраструктура, трансфер от града към периферията. Югоизточният район за планиране се нуждае от много усилия и за зеления преход, когато част от мини „Марица Изток“ ще трябва да спрат да работят, това означава нови и сериозни структурни промени в района за планиране.

Важно значение за националното развитие има Южен район за планиране, включващ областите Пловдив (631 516 г.), Хасково (207 439 г.), Кърджали (142 508 жители) и Смолян (93 354 г.). Този район в новото деление може да остане без област Пазарджик, което дава възможност пространствено да се акцентира върху планинските райони и новите връзки с Гърция и Турция. Селищната мрежа от градове и села е сравнително добре балансирана в територията на региона с изключение на южните Родопско-планински крайгранични части. Водеща роля има град Пловдив, който през последните 10 години се очерта като индустриалния лидер на България. Ареалът на Пловдив обхваща 11 общини – Пловдив, Асеновград, Калояново, Марица, Родопи, Садово, Съединение, Кричим, Перушица, Стамболийски и Куклен. Това позволява да се оформи един изключителен индустриален район с добри темпове на социално-икономическо

Таблица 7. Южен централен район

№	Южен централен район			
	Област Община	Общо население		
		Общо	Мъже	Жени
1	Пловдив	631 516	301 274	330 242
2	Хасково	207 439	100 166	107 273
3	Смолян	93 354	44 674	48 680
4	Кърджали	142 508	69 961	72 547
Общо		1 074 817 жители		

Източник: НСИ

развитие. С най-добре развита пътна мрежа са областите Хасково и Кърджали, но докато за област Хасково това се дължи на добре развита пътна мрежа от висок клас, за област Кърджали се дължи на много добре развитата регионална пътна мрежа с една от най-високите гъстоти в страната (таблица 7).

В инфраструктурно отношение Южен централен регион се нуждае от подобряване на инфраструктурата, а градовете Хасково, Кърджали, Смолян, Асеновград, Димитровград и Карлово балансират центъра от второ ниво Пловдив. Същевременно по-слабо урбанизираните селски общини са разположени предимно в южната, родопска крайгранична територия на региона, където формират типична периферия с проблеми. Затруднена е връзката на тези общини с вътрешността на страната поради трудните планински условия и по-лошото развитите транспортни направления. Допълнително затруднение в тяхното социално-икономическо развитие е липсата на добри връзки и недостатъчните ГКП през границата с Република Гърция и Република Турция. В обобщение следва да се отбележи, че съвременното урбанистично развитие през

първото и второто десетилетие на XXI век, както и очертаващият се демографски спад, бавното обновяване и изграждане на транспортните мрежи и обекти, както и забавеното осъществяване на нови трансгранични връзки, не допринасят съществено за интензифициране на урбанизационните оси или коридори в територията на страната, респективно в територията на Южния централен район за планиране.

Едно ново такова деление ще създаде предпоставка за нов модел на регионално развитие и промени в териториалното устройство на страната с цел намаляване на регионалните различия. Този модел може да се развие, защото при намаляващо население е необходимо да се разширяват перифериите на областните градове, в които да се концентрират новите икономически дейности от локален ранг. В настоящия момент селищната мрежа в страната може да се определи като слабо полицентрична мрежа от градски центрове, което с новото деление може да се промени. Чрез увеличаване на броя на опорните градски центрове, ще се дадат повече възможности за развитие на населени места с намаляващото население

и загълбочаващите се процеси на обезлюдяване. В тези територии е необходимо да се създадат условия за инвестиции и управление на територията по-прагматично чрез нов подход на програмиране и развитие на отделните пространства в рамките на населените места и около тях. Необходимо е да се върви към модел на разширяване териториалния ареал на урбанизираните пространства с цел на по-голям обхват на населените места, така че да бъдат усвоявани и управлявани по-големи пространства и територии. Това ще изведе на преден план необходимостта от провеждането на политики за по-високо ниво на икономическа активност в локален аспект и създаване на нов тип по-устойчива регионална икономика. Тази активност със сигурност ще доведе до забавяне на негативните демографски тенденции, а в средносрочен времеви хоризонт и тяхното преодоляване. Преодоляване на различията е проблем на развитието и управлението на територията, което от друга страна пряко кореспондира със структурата и големината на населените места в нашата страна.

Така формирането на районите за планиране се нуждае от включване на Закон за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ), на нови текстове, където да се създаде възможност „районите за планиране „да имат статут на административни единици“, Така в Чл. 2, ал. 3 от ЗАТУРБ е необходимо да се промени както следва: **„Районите за планиране, Областта, общината и кметството имат територия, граници, население, наименование и административен център, а районът – територия, граници, население и наименование“.** След което

се добавя ал. 4 със следния текст: **„Районите за планиране са статистически райони по NUTS-2, според класификацията на териториалните единици за статистически цели и управление на регионалното развитие“.**

В Чл. 6 (1) се променя на: **„Територията на Република България се разделя на райони за планиране, области и общини“.**

В Чл. 6 (2) се променя на: **„Границите и административните центрове на районите за планиране и областите се утвърждават с указ на президента по предложение на Министерския съвет“.**

Добавя се и нова алинея (3) на: **„Управлението на районите за планиране се осъществява от „Губернатор“ и неговата администрация. Той се назначава с указ на Президента по предложение на Министерски съвет за срок от 5 години без ограничение на мандатите“.**

Добавя се с нова ал. (4) със следния текст: **„Правомощията и компетенциите на „Губернатора на района за планиране“ по отношение на управление регионалното развитие се урежда в специален закон за районите на планиране и/или в други нормативни и поднормативни актове“.**

В Чл. 10 се добавя ал. 3 със следния текст: **„Териториални единици, наричани оттук нататък „райони за планиране“, са с население не по-малко от 800 хиляди души и чрез тях се осъществява регионалното управление на страната, както и се създават условия за събирането, съставянето и разпространението на хармонизирана регионална статистика на тези административни единици“.**

Предложените промени са в посока на приемане на схващането, че регионалното икономическо развитие като процес налага разбирането, че местните административни структури, управляващи отделните териториални единици, трябва да се ангажират с процесите на стимулиране и/или поддържане на стопанска дейност, което означава, че те трябва да оказват влияние и върху заетостта в региона и най-вече да създават необходимите правила за осъществяване на активна икономическа дейност. По този начин можем да отбележим, че основната цел на подобряване на законодателството е стимулиране на възможностите за заетост в секторите, които подобряват местното развитие в отделната териториална единица.

Заклучение

Проблемите на териториалното и административно устройство в България имат отворен характер. Тяхното решаване трябва да бъде съпроводено с последователни и целенасочени мерки от страна на държавата, която да осигури по-добра бизнес среда на регионално и местно ниво, да подобри качеството и бързината на административните услуги и да създаде устойчив и предвидим публичен сектор. От друга страна е видима необходимостта от промяна в редица постановки в нормативната база, уреждаща функционирането и управлението на регионалното развитие. Настъпващата социално-икономическа промяна в териториален мащаб е много вероятна и несъмнено ще наложи промяната на много стереотипи и нов подход към решаването на проблемите на регионалното развитие. На практика реалното изоставане

на българската държава не се приема едностранно от населението и води до увеличаване на емиграцията. От друга страна забавеното регионално икономическо развитие може би се дължи на нереализирания модел на децентрализация и ефективност на регионалното развитие, както и на неправилните териториално-устройствени политики. Формирането на специфични регионални политики трябва да е съпроводено и с подходяща публична среда. Важно е да споменем, че в рамките на Европейския съюз обща политика на регионално, локално и местно равнище трябва да е основана на интегрирания подход и насърчаване на развитие на местния бизнес и запълване на нуждите от финансови средства в рамките на по-големи пространства. Намаляване на благосъстоянието на местния бизнес и инвеститори води до затрудняване на напредъка на региона, а от там и констатиране (дефиниране) на депресивните общности, които нямат възможност за изтеглящо икономическо развитие, в резултат на което се намират или индустриален упадък, или формират икономически депресивни региони в България. Динамиката на някои стопански промени в последните две-три десетилетия постигна частични успехи за изтеглящо икономическо развитие, но в общи линии страната продължава да се движи на две и повече икономически скорости. През последните години все повече фокусът се съсредоточава върху формирането на регионален бизнес, в който вниманието се съсредоточава към индустриалното развитие в България, което да доведе до еволюцията на пространствените идеи, които да съответстват на социално-икономическите процеси във всички

региони на страната. Важно е да се мотивира вътрешнорегионалната свързаност, създаване на условия за нов живот на всички индустриално депресивни райони. Като специфични неформални пространствени образувания тези райони се нуждаят от нови креативни решения и последващо интегрирано развитие, базирано на усъвършенствана система от емпирични данни, промени в базираните там икономически активни лица и налагане на модел на регионално икономическо развитие. В тази посока очакванията са, че районите за планиране от ниво 2 в България ще могат да поемат ролята на технологични и индустриални зони, развиващи се по нов начин и генериращи темпове на социално-икономическо развитие. Благодарение на събирането на статистическа информация на ниво райони може да се подготвят планове и програми в посока на изтеглящо икономическо развитие на българските региони. Важен момент е и да се създадат условия за подобряване на нивото на развитие на българските региони, които включват относително хомогенни територии по отношение на редица показатели от социално-икономическия им статус и степен на развитие на общините в техния обхват. Това дава отражение и върху населените места и техните възможности за развитие. Може да се изброят редица градове, които имат натрупани полезни практики, но като цяло са нужни положителни резултати, които да показват, че икономическата плътност и доброто качество на живот не се заменят, а се

допълват. Като цяло на основата на подобренията и настъпилите изменения се свързват с предприети мерки в сферата на икономическото развитие. Когато се представя регионалното икономическо развитие като процес, в повечето случаи се има предвид фактът, че се осъществява подкрепа в индустриалните отрасли, подобрява се инфраструктурата, инвестира се в подобряване на потенциал на работната сила и укрепване на пазарните взаимоотношения. При по-задълбочено вникване към регионалните проблеми и решаване на редица устройствени проблеми, съм убеден, че регионалното развитие ще допринесе за изтеглящото икономическо развитие. На практика провеждането на целенасочена регионална политика, съобразена със спецификата на българските населени места и региони, ще доведе до по-значими социално-икономически резултати. Необходимо е по отношение на регионалното развитие не само в София, но и в други български градове да се постигнат резултати. Регионалната политика трябва да насърчава развитието в посока на устойчивите и модерни градове, които да привличат младо население и да се развиват като геоикономически центрове. Същевременно по отношение на по-малките населени места регионалната политика да се превърне в национален приоритет, посредством който държавата да осъществява серия от интервенции, които да подпомагат процеса на социално-икономическо развитие и ефективно управление на територията.

Цитирани източници (References):

1. Андонова, К. (2011). Приложни аспекти на интегрираните политики за регионално развитие. *Известия на Съюза на учените – Варна*, 1/2011, с. 47.
(Andonova, K. (2011). Prilozhni aspekti na integriranite politiki za regionalno razvitie. *Izvestia na Sayuza na uchenite – Varna*, 1/2011, s. 47)
2. Борисов, Б. (2018). Новото регионално деление на България – формален акт или целенасочена политика. В: *Knowledge International Journal. Scientific papers*, Скопие, 2018 г.
(Borisov, B. (2018). Novoto regionalno delenie na Bulgaria – formalen akt ili tselenasochena politika. V: *Knowledge International Journal. Scientific papers*, Skopie, 2018 g.)
3. Ботев, Й. (2012). Административно-териториалното устройство на Република България. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2012 г.
(Botev, Y. (2012). Administrativno-teritorialното ustroystvo na Republika Bulgaria. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2012 g.)
4. Бояджиев, В., В. Зарков (2021). Въздействие на кохезионната политика на ЕС върху регионалното развитие на Република България.
(Boyadzhiev, V., V. Zarkov (2021). Vazdeystvie na kohezionnata politika na ES varhu regionalното razvitie na Republika Bulgaria)
5. Владева, Р., Ивайло Владев (2019). Практико-приложни аспекти на методите на регионалните изследвания при проучване на териториалните единици. В: *Известия на Българското географско дружество*, брой 41, 2019.
(Vladeva, R., Ivaylo Vladev (2019). Praktiko-prilozhni aspekti na metodite na regionalните izsledvania pri prouchvane na teritorialните edinitsi. V: *Izvestia na Balgarskoto geografsko druzhestvo*, broj 41, 2019)
6. Димов, Н. (2007). Регионално устойчиво развитие на България: предимства, ограничения и синергетичен ефект. Евроинтеграция и устойчиво развитие. Фондация „Фридрих Еберт“, София, Институт по социология на БАН.
(Dimov, N. (2007). Regionalno ustoychivo razvitie na Bulgaria: predimstva, ograniczenia i sinergetichen efekt. Evrointegratsia i ustoychivo razvitie. Fondatsia „Fridrih Ebert“, Sofia, Institut po sotsiologia na BAN)
7. Димов, Нено, Иван Марков, Косьо Стойчев (2005). Балансирано развитие на районите в България – същност и главни инструменти, СУБ и развитието на науката и висшето образование том II. Велико Търново, 2005, с. 53-58, ISBN: 954-775-515-3.
(Dimov, Neno, Ivan Markov, Kosyo Stoychev (2005). Balansirano razvitie na rayonite v Bulgaria – sashtnost i glavni instrumenti, SUB i razvitieto na naukata i vissheto obrazovanie tom II. Veliko Tarnovo, 2005, s. 53-58, ISBN: 954-775-515-3)
8. Димов, Н., Кр. Стоянова (2015). Регионалност, неравенства и райониране на националното пространство: стълбове за справедлива и ефективна политика. В: Сб. Европейски практики и национални рефлексии в планирането. Свищов, 2015 г.

- (Dimov, N., Kr. Stoyanova (2015). Regionalnost, neravenstva i rayonirane na natsionalното пространство: stalbove za spravedliva i efektivna politika. V: Sb. Evropeyski praktiki i natsionalni refleksii v planiraneto. Svishtov, 2015 g.)
9. Колев, Б. (2008). Национално географско пространство на Република България. София, издателство „Херон Прес“, 2008.
(Kolev, B. (2008). Natsionalno geografsko пространство na Republika Bulgaria. Sofia, izdatelstvo „Heron Pres“, 2008)
10. Моллов, Б. (2018). Варианти за нови райони за планиране в България от ниво NUTS 2, сп. *Градът*, 2018 г., https://gradat.bg/news/2018/04/23/3167498_arh_belin_mollov_varianti_za_novi_raioni_za_planirane
(Mollov, B. (2018). Varianti za novi rayoni za planirane v Bulgaria ot nivo NUTS 2, sp. *Gradat*, 2018 g., https://gradat.bg/news/2018/04/23/3167498_arh_belin_mollov_varianti_za_novi_raioni_za_planirane)
11. Моллов, Б. (2024). Предложение за нови райони за планиране (NUTS 2) в България, в-к *Строителство*.
(Mollov, B. (2024). Predlozhenie za novi rayoni za planirane (NUTS 2) v Bulgaria, v-k *Stroitelstvo*)
12. Национален статистически институт (2023). https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Population2023_ZYBLHGJ.pdf
(Natsionalen statisticheski institut (2023). https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Population2023_ZYBLHGJ.pdf)
13. Хаджиниколов, Д. (2014). Кохезионната политика на ЕС и регионалните различия в България. В: Сб. Европейският съюз на кръстопът. Доклади „Европеистика“, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“, май 2014 г.
(Hadzhinikolov, D. (2014). Kohezionnata politika na ES i regionalnite razlichia v Bulgaria. V: Sb. Evropeyskiyat sayuz na krastopat. Dokladi „Evropeistika“, Filosofski fakultet, SU „Sv. Kliment Ohridski“, may 2014 g.)
14. Agranoff, R., M. McGuire (2003). Collaborative Public Management. New Strategies for Local Governments, Georgetown University Press, Washington, D.C.
15. Georgieva, M. (2021). The demographic situation and the regional developments in the context of regional policy. *The Journal of Bio based Marketing*©, 30.
16. Horváth, M.T. (2000). „Directions and Differences of Local Changes“, in Decentralization: Experiments and Reforms - Local Governments in Central and Eastern Europe, Horvath, T. (edit), Budapest.
17. Kowalik, I. (2011). Orientacja rynkowa w polskim samorządzie terytorialnym, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
18. Patarchanov, P., Em. Patarchanova, V. Zarkov (2018). The need for a new logic in the regionalization of the national space. Proceedings of the International scientific and practical conference “Bulgaria of regions 2018”. University of agribusiness and rural development, Plovdiv 19 – 21 October, 2018, 91-10.

19. Stier-Somlo, F. (1928). *Handbuch des kommunalen verfassungsrechts in Preussen: systematisch für wissenschaft und praxis* (Vol. 1). J. Bensheimer.
20. Stier-Somlo, F. (2020). Grund-und Zukunftsfragen deutscher Politik. Walter de Gruyter GmbH & Co KG; 2020 Apr 6.
21. Zalewski, A. (2005). Reformy sektora publicznegow duchu nowego zarzadzania publicznego, [w:] A. Zalewski (red.), Nowe zarzadzanie publiczne w polskim samorzadzcie terytorialnym, Wydawnictwo SGH, Warszawa.

Vazmozhnosti za izgrazhdane na mezhdinno nivo na regionalno upravlenie na teritoriyata na Bulgaria

Kamen Petrov

Opportunities for the Establishment of an Intermediate Level of Regional Governance on the Territory of Bulgaria

Kamen Petrov

Abstract: This article is devoted to the consideration of some territorial and spatial problems in the Republic of Bulgaria. The focus of the research and analysis is the administrative-territorial authorities and the assessment of the planning areas in the country. The work sets out certain views and options for targeted spatial planning policies at the level of planning districts. A position is expressed on the possibility of taking steps to introduce an intermediate level of regional governance in Bulgaria, as well as the introduction of a second level of self-government. Proposals have been made to restructure planning districts and turn them into administrative management bodies to improve state governance and effective implementation of regional policies. It is argued that a change in the functional structure in the vertical hierarchy of governance can set a new positive moment in governance to strengthen the effectiveness of regional development. In the presentation the author has presented relevant conclusions and perspectives for urban areas and agglomerations, as well as the role of the Bulgarian village within the municipalities. Some new trends in regional development related to the spatial development of our national territory have been captured, which have a debatable character, but also need pragmatic solutions for the planning areas.

Key words: regional development, space, territory, structure, economy, governance.

JEL: R10, R15.